

Posudek oponentky na diplomovou práci Bc. Michaely JONCZYOVÉ

Surrealismus surového psaní: konfrontace poetiky šílenství u André Bretona a Jeanne Tripier

Předložená studie je nejen nejlepší letos obhajovanou diplomovou prací, ale pro srovnatelně kvalitní text na téže úrovni studia bychom museli sahat poměrně hluboko do minulosti. Diplomová práce Michealy Jonczyové má originální a dosud nezpracované téma, důmyslným způsobem propojuje dvě obvykle nezávisle vnímané poetiky (surrealismus a art brut), staví je do opozice v otázce jejich postoje k šílenství jakožto (ne)možnému zdroji umělecké tvorby a na základě úctyhodné primární i sekundární literatury si troufá do značné míry přesáhnout obě vyhraněné pozice ve prospěch jemnějšího rozlišování mezi „mánií“ a „manýrou“, subjekty (ne vždy přesvědčivě) simulujícími šílenství a naopak „šílenci“ aspirujícími na vymanění se z diktátu schizofrenních hlasů a dosažení statusu skutečného autora s tvůrčí intencí atd. Ukazuje se, že v čisté podobě je „psychiatrická“ i „anti-psychiatrická“ teorie neudržitelná a že prostřednictvím analýzy konkrétních textů se dostáváme k daleko složitějšímu odstiňování rozdílů mezi jednotlivými tvůrci, kteří se navíc v průběhu života vyvíjejí a zneplatňují tak původně navržená výkladová schémata.

Mám za to, že na obou zkoumaných rovinách, tedy umělecké i existenciální, autorka skvěle uspěla. Jí provedené rozborů přesvědčivě ukazují, do jaké míry se salonní „hra na šílenství“ praktikovaná surrealisty, toužícími oprostít se od kulturních vzorů a pomocí automatického psaní otevřít dveře necenzurovanému nevědomí, liší nebo zcela protičeí postupům voleným skutečnými pacienty s psychiatrickými diagnózami, jakými jsou například Jeanne Tripier či (v jiné míře i kontextu) Antonin Artaud. Zatímco v surrealistických experimentech se za hravostí, verbální excentricností a simulovanou fragmentaritou rýsuje až legračně pravidelná francouzská syntax a snadno dešifrovatelné intertextuální odkazy, řada představitelů art brut svá díla naopak netvoří v pravém slova smyslu, nýbrž skrze ně žije své patologické stavy, a hovořit v tomto smyslu o autorské intenci či hravosti je tudíž problematické. Přinejmenším do chvíle, než autoři od svých nemocí získají dostatečný odstup na to, aby se hlasům vzepřeli a použili svých textů jako zbraní proti „automatismu“ diktovanému mimo jejich vlastní vůli. Tento nesmírně obtížný zápas o „já“, o právo vyjadřovat se sám za sebe a svým jménem také tvořit, je z mého pohledu jedním z nejpůsobivějších momentů celé studie.

K závěrům práce nemám žádné výhrady, takže zmiňuji jen pár drobností do případné diskuze:

- V Dubuffetově i Bretonově logice se dá vystopovat velmi intenzivní etický (někdy až moralizátorský) podtón. Jeden i druhý si osobují právo vylučovat z art brut nebo surrealistické skupiny na základě kritérií nemajících zhora nic společného s estetikou, ale vázaných na jistou představu i morálce, „čistotě“, nezkaženosti (kulturními vzory, penězi, pragmatismem okolní společnosti). Řekla bych, že kromě roviny estetické a existenciální (s níž je morálka samozřejmě úzce spjata) by stálo zato prozkoumat i tento podivný „puritanismus“, který nemusí právě imponovat, ale který zavrhuje příčinu k dalším otázkám po podstatě art brut nebo surrealismu.
- Studentčinu zamýšlení se nad statusem autora by mohla pomoci díla švýcarského literárního vědce Jérôma Meizoze týkající se tzv. „autorské pózy“. Zejména u surrealistů by to byla zajímavá analýza.
- Teď se dopouštím francouzské šťouravosti, ale přece jen... Není úplně dobré hned v úvodu diplomové práce přesně nastínit vše, co bude následovat. Ideálně by badatel měl zformulovat základní otázky a hypotézy, v těle práce je pak ověřit a v závěru rozvinout, případně na ně navázat další problematikou viděnou v širším kontextu. Pokud je celá struktura práce včetně východisek i návrhu závěrů přítomna již v úvodu, vyvolává to podivný dojem, že už autorka vše věděla předem a co tedy na další stovce stránek zkoumala?

Pár drobných formálních poznámek pro případ, že by autorka chtěla text nebo jeho součást uveřejnit (za což bych se velmi přimlouvala):

- Pozor na slovesné vidy „soustřeďovat se“ versus „soustředit se“. V budoucnosti se buď „soustřeďíme“, nebo se „budeme soustřeďovat“. V žádném případě se „nebudeme soustředit“ (s. 11, 13, 28, 48 a další výskyty).
- Spřežky „zpočátku“ (s. 15), „nepříliš“ (s. 24), „nejenže“ (31) a další je možné psát dohromady.
- Slovo „laičnost“ (s. 17) je neologismus. Patrně je zde myšlena „laickost“.
- Překlepů a vynechávek je v práci velmi málo: „... mezi nimi například již zmíněná Marguerite Bonnet, Étienne-Alaina Huberta či Henriho Béhara...“ (s. 50); „z montmarského bytu“ (s. 60); „Henriette C., která v transu mluví ve verších, a Marcelle...“ (s. 60); „... objektem, který přijímá potěšení, a subjektem...“ (s. 64); „odeur **nauséant**“ (s. 68); „vizualizace je ukryta“ (s. 74); „nemají konkrétní referenta“ (s. 80); „specifikum surových dílech“ (s. 83).

- Pozor na nečesky znějící postpozice: „texty Flauberta“ (s. 50); „s tvorbou Baudelaira a Mallarmého“ (s. 75); „volba Maurer“ (s. 76 – vzhledem k absenci přechylování tohle zní opravdu hodně divně); „dílem Tripier a Baudelaira“ (s. 82).
- „Nejznámější ze tří uvedených jmen“ (s. 69), nikoli „třech“.
- Je možné slovní spojení „roman à suspens“ přeložit jako „thriller“? (s. 79) Z jakého roku vůbec pochází ten často citovaný text Lise Maurerové? V závěrečné bibliografii nefiguruje a při hledání v poznámkách pod čarou jsem neustále narážela jen na „op. cit.“, ale celého bibliografického údaje jsem se nikde nedopátrala.
- Proč je na některých stránkách (kolem s. 68) převráceno umístění originálního textu a českého překladu? Originál náhle figuruje v textu práce a překlad je uveden v poznámkách pod čarou, zatímco v celém zbytku práce je tomu přesně naopak.
- Pozor na zbytečné kalky z francouzštiny tam, kde existuje lepší český ekvivalent: „reprezentuje obnovení mise“ (s. 71); „v samotném centru imaginace“ (s. 74); „hmat je reprezentován...“ (s. 74), atd.
- Francouzské resumé je mnohem méně pečlivě napsané než zbytek práce, takže četné překlepy a chyby v něm obsažené jsem raději vyznačila přímo do textu.

Vzhledem k jejím výjimečným kvalitám diplomovou práci Bc. Michaely Jonczyové vřele doporučuji k obhajobě s navrženým hodnocením „výborně“. Autorka by měla zvážit pokračování své akademické kariéry formou doktorského studia.

V Praze dne 24. 8. 2016

doc. PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.